

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ, НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання науково-методичної ради комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

від 13.06. 2017 р. № 3

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ начальника управління освіти, науки, молоді та спорту Кіровоградської облдержадміністрації

від 03.07.2017 р. №558

Навчальна програма з позашкільної освіти
туристсько-краєзнавчого напрямку
«ОСВІТЯНСЬКЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО»

3 роки навчання

м. Кропивницький

Укладач:

Гайда Лариса Анатоліївна, методист науково-методичної лабораторії виховної роботи і формування культури здоров'я комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», Відмінник освіти України, Почесний член Національної спілки краєзнавців України

Рецензенти:

Міцай Ю. В., завідувача науково-методичною лабораторією виховної роботи і формування культури здоров'я комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», кандидат педагогічних наук

Міхно О. П., директор Педагогічного музею України, кандидат педагогічних наук

**Навчальна програма з позашкільної освіти
туристсько-краєзнавчого напрямку
«ОСВІТЯНСЬКЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО»**

Пояснювальна записка

Сучасне музеєзнавство розвивається в Україні як окремий науковий напрям і має широкі можливості для впровадження в освітній простір. Музей – це інститут людської спільноти, який засобом свідомого цілеспрямованого залучення людей до культурної спадщини минулих часів і посідає особливе місце в житті людства. Об'єктами сучасного музеєзнавства є як загальносвітові, загальноукраїнські культурні святині, так і пам'ятки місцевого значення. Водночас розвивається освітянське музеєзнавство, як складова виховного простору, зокрема у формі музеїв при навчальних закладах.

В Україні діють майже п'ять тисяч таких музеїв, а в нашій області їх більше 150. Для повноцінної діяльності керівника музею при закладі освіти потрібна сучасна навчальна програма, що включає не тільки загальні питання, а й наші регіональні особливості.

Навчальну програму з позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку «Освітянське музеєзнавство» укладено відповідно до Методичних рекомендацій щодо змісту та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти (лист державної наукової установи «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» Міністерства освіти і науки України від 05.06.2013р. № 14.1/10-1685) та загально дидактичних принципів сучасної педагогічної науки. В її основу було покладено навчальні програми гуртка «Юні музеєзнавці»: («Орієнтовні навчальні програми туристсько-краєзнавчих об'єднань учнівської молоді» (Міністерство освіти України, Інститут змісту і методів навчання, Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. – К., 1996), (Навчальний посібник: Музей у навчальному закладі / Лариса Гайда. – К.: Шкільний світ, 2009).

Гурток «Освітянське музеєзнавство» – це творче об'єднання учнівської молоді, яка поглиблено цікавиться історією рідного краю та виявляє здібності до наукової й дослідницької роботи з краєзнавства. У процесі збирання, наукової обробки і зберігання музейних колекцій, створення експозицій вихованці опановують спеціальні методики краєзнавчої та музейної діяльності; відбувається формування загальної культури, яка передбачає не тільки навички сприйняття і засвоєння інформації, а й свідоме та дбайливе ставлення до пам'яток історії та культури краю, його жителів. Основною базою для роботи гуртка є музей при навчальному закладі (як діючий, так і той, що створюється).

Мета програми: набуття учнями компетентностей у процесі засвоєння базових знань з музеєзнавства та екскурсійної діяльності, сприяння вихованню у них патріотичних почуттів й національної свідомості. залучення учнівської молоді до процесів дослідження, вивчення і збереження історико-культурної спадщини України та рідного краю.

Основні завдання програми полягають у формуванні таких компетентностей:

Пізнавальна: спрямована на оволодіння знаннями з історії Кіровоградщини, формування уявлення про неї як цілісний об'єкт пізнання; ознайомлення з основними історичними джерелами регіональної історії, пам'ятками історії та культури краю, музеями, туристичними об'єктами; набуття додаткових знань дисциплін гуманітарного профілю; формування уявлень про способи творчої позаурочної роботи та організації змістовного дозвілля.

Практична: включає формування практичних вмінь та навичок гуртківців – оволодіння методами краєзнавчо-дослідницької та екскурсійної діяльності, удосконалення навичок громадської пам'яткоохоронної роботи; ознайомлення з практичними формами наукової обробки зібраного матеріалу, підготовки та участі в екскурсіях, експедиціях, громадських акціях та туристських подорожах.

Творча: передбачає отримання навичок творчої діяльності під час пошуково-дослідницьких проєктів; розвиток особистісних здібностей дітей, їхньої пізнавальної активності; прагнення до самостійного пошуку та відкриття незвіданого; формування умінь реалізовувати творчі завдання, виконувати прості самостійні наукові дослідження; створення умов для розкриття потенціалу здібних учнів, зацікавлення їх перспективами досліджень рідного краю.

Соціальна: має формувати потребу гуртківців в отриманні загальнокультурологічних знань, формуванні позитивних якостей емоційно-вольової сфери особистості (самостійність, колективізм, працелюбство, ініціативність, соціальна активність, відповідальність та здатність до співпраці). Залучення учнів до реалізації суспільно значущих місцевих краєзнавчих проєктів, формування патріотичних рис особистості; підготовка дітей до свідомого активного життя в умовах реформування місцевих громад.

Регіонально-культурологічна: зорієнтована на вивчення історико-географічних, культурних процесів регіоналізації у їх цілісності; формування стійкого інтересу до краєзнавства; усвідомлення особистої причетності гуртківців до подій сьогодення у конкретному селі, районі, місті; розвиток і продовження кращих освітньо-культурологічних традицій краю.

Загальнокультурна: передбачає розвиток культури особистості та суспільства, вміння аналізувати й оцінювати досягнення науки і культури, орієнтуватись в культурному та духовному просторі сучасного українського суспільства. Виховання у них культури спілкування, поваги до власної історії; формування цінностей, спрямованих на збереження та примноження культури, звичаїв, традицій українського народу.

Громадянська: вихованці мають орієнтуватись у проблемах розвитку місцевої громади, сучасного суспільно-політичного життя краю, взаємодіяти з державними музеями, іншими державними установами та громадськими творчими організаціями.

Здоров'язберігаюча: включає навички з організації та проведення мандрівок рідним краєм, що сприяють психологічному, духовному, соціальному й фізичному здоров'ю дітей.

Інформаційна: оволодіння вмінням шукати, відбирати, аналізувати, обробляти, зберігати та компонувати необхідну інформацію за допомогою ІКТ.

Комунікативна: передбачає опанування навичок усного й письмового спілкування, роботи в групі, уміння виконувати різні соціальні ролі в колективі та місцевій громаді.

Допрофесійна: орієнтація у світі гуманітарних професій, формування знань і умінь, що мають опорне значення для професійної освіти.

Навчальна програма розрахована на 3 роки у групах початкового та основного рівнів:

- 1-й рік навчання – початковий рівень – 144 год. на рік (4 год. на тиждень);
- 2-й рік навчання – основний рівень – 216 год. на рік (6 год. на тиждень);
- 3-й рік навчання – основний рівень – 216 год. на рік (6 год. на тиждень).

Навчальна програма включає 10 розділів, де розглядаються основи теорії та практики музейної справи. Матеріал для опанування подається за хронологією і тематикою подій. Кожна тема супроводжується коротким змістом теоретичних та практичних занять. При її побудові використано як концентричний так і лінійний спосіб побудови: одні й ті ж розділи повторно вивчаються на різних ступенях навчання, їх зміст поступово розширюється і поглиблюється, одночасно матеріал вивчається системно й послідовно, з поступовим ускладненням, новий матеріал викладається на основі уже відомого, у тісному зв'язку з ним.

Розділи програми побудовані таким чином, щоб педагог мав можливість вибору форм і методів роботи залежно від умов діяльності навчального закладу, історичних особливостей регіону, підбору дітей, завдань та науково-методичної проблеми навчального закладу. При підготовці змісту програми враховано регіональний компонент та нові підходи до соціальної ролі музею, трансформації його надбань в освіту у двох аспектах: як сукупності форм, методів навчання та засобів формування громадянсько-патріотичної позиції учнівської молоді.

Завдання сучасної української освіти містять у собі також необхідність урахування індивідуальних здібностей, інтересів і потреб учнів, можливість для їх розвитку та самореалізації, формування у них орієнтації на певний вид професійної діяльності, реалізації особистісно орієнтованого навчання.

Під час занять у гуртку вихованці також мають можливість поглибити знання з навчальних предметів, отримати практичні уміння і навички, що є важливим складником гуманістичного виховання, культурно-духовного розвитку дітей та молоді.

І рік навчання
(початковий рівень)
Навчально-тематичний план

№	Назва теми	Кількість годин		
		Всього	Теор.	Практ.
1.	Вступ. Музей – скарбниця історичної пам'яті українського народу. Основи музейної термінології.	10	6	4
2.	Історія музеїв, їх класифікація. Шкільне музейництво.	10	6	4
3.	Основи організації та створення музею.	20	10	10
4.	Пам'яткознавство. Вивчення джерельної бази з історії краю.	30	10	20
5.	Історія музейної справи на Кіровоградщині. Відомі колекції краю.	10	4	6
6.	Пошукова діяльність музею: форми і методи.	10	6	4
7.	Експозиційна робота музею.	10	4	6
8.	Просвітницька діяльність музеїв.	10	6	4
9.	Організація діяльності музейного активу.	14	6	8
10.	Участь у Всеукраїнських та місцевих краєзнавчих акціях.	20	10	10
	Підсумкова краєзнавчо-пошукова експедиція.	–	–	–
	Всього	144	68	76

Кількість годин на тиждень: 4 години

Зміст програми

1. Вступ. Музей – скарбниця історичної пам'яті українського народу. Основи музейної термінології

Роль музеїв у збереженні історичної спадкоємності поколінь та збереженні культурної спадщини України. Музей, його функції. Сучасне українське музеєзнавство. Поняття: історичне джерело, джерельна інформація, пам'ятка історії та культури. Класифікація пам'яток. Основи музейної термінології: музеї, фонди, експозиція, музейний предмет тощо.

Практична робота. Відвідування державних музеїв. Екскурсії до пам'яток археології, архітектури краю. Термінологічні диктанти. Перегляд сайтів провідних музеїв світу та України.

2. Історія музеїв, їх класифікація. Освітнянське музеєзнавство

Історія музеїв України. Державні музеї. Музеї, що працюють на громадських засадах. Профільна класифікація. Музеї-заповідники, музеї просто неба, меморіальні, музеї-садиби. Освітнянське музейництво, особливості музеїв при закладах освіти. Географічне розташування музеїв України та їх профільна специфіка. Музеї на карті Кіровоградщини.

Практична робота. Відвідування державних та шкільних музеїв, зустрічі з їх керівниками, гуртківцями, музейним активом. Виготовлення карто-схем музеїв краю з визначенням їх профілів. Ознайомлення з експозиціями музеїв різних профілів. Дидактичні ігри з визначення профілів музейних експозицій.

3. Основи організації та створення музею

Законодавство України про музейну справу. Концепція музею (визначення профілю, ідеї) та етапи її розвитку. Теоретична розробка «ідейного задуму» музею. Опрацювання структури та засад майбутнього музею. Принципи організації та діяльності музеїв при навчальних закладах. Основні етапи і методика створення громадського музею. Шляхи комплектування фондів. Робота зі створення тематичних виставок, розділів експозиції та підготовки музейного активу до їх популяризації. Складання документів для реєстрації.

Практична робота. Складання паспорту музею. Ділова гра «Створюємо музей у школі». Підготовка міні-виставки, наприклад, «Історія моєї родини», «Наш клас у мандрівках», тощо.

4. Пам'яткознавство. Вивчення джерельної бази з історії краю

Пам'ятки історії і культури, їх значення, наукова, історична та художня цінність. Види пам'яток, джерела. Сучасні підходи до їх класифікації. Писемні, речові, зображувальні джерела з історії краю, їх охорона та використання. Пам'ятки природи, науки й техніки. Ставлення до пам'яток як показник цивілізованості суспільства. Діяльність державних та громадських пам'яткохоронних організацій. Закон «Про охорону культурної спадщини». Державний реєстр культурної спадщини. Внесок видатних державних діячів та представників громадськості у справу збереження історико-культурної спадщини України. Відомі пам'яткознавці нашого краю.

Практична робота. Екскурсії до архіву, фондів музеїв та бібліотек, до нерухомих архітектурних та археологічних пам'яток, відвідування виставок відомих колекцій, творів художників, народних майстрів. Майстер-класи пам'яткознавців. Складання описів пам'яток, підготовка простих презентацій. Складання електронних описів музейних предметів.

5. Історія музейної справи на Кіровоградщині. Відомі колекції краю

Перші музейні зібрання нашого краю. Єлисаветградське земське реальне училище. Володимир Ястребов. Музеї початку ХХ століття. Павло Рябков.

Втрати музейних колекцій початку ХХст., під час репресій, Другої світової війни. Музейне будівництво в області у повоєнні роки. Класифікація музеїв: загальноісторичні, військово-історичні, історико-етнографічні, меморіальні, природничі. Розвиток музеїв навчальних закладів в Україні та на Кіровоградщині. Музеї, які мають звання «Народний», «Зразковий». Меморіальні музеї. Відомі вчителі-засновники місцевих музеїв.

Практична робота. Відвідування музеїв, ознайомлення з колекціями місцевих музеїв, зустрічі їхніми творцями й хранителями. Складання біографічних нарисів видатних краєзнавців краю, вивчення їх творчих доробків, заповнення облікових карток.

6. Пошукова діяльність музею: форми і методи

Мета і завдання пошукової роботи. Організація пошукової роботи та збору матеріалів. Методи комплектування фондів: тематичний, систематичний, комплексний. Форми комплектування: експедиція, походи, подорожі, краєзнавчі екскурсії, поточне комплектування, зустрічі та опитування населення, листування. Заповнення форм опису у простих щоденниках. Форми збору матеріалів під час літньої експедиції.

Практична робота. Робота з архівними матеріалами та літературою. Проведення польових робіт під час одноденних походів. Виявлення та збирання рухомих пам'яток історії та культури, вивчення середовища їх побутування. Ведення польової документації. Запис спогадів та розповідей учасників та очевидців подій. Анкетування. Первинна обробка зібраних матеріалів.

7. Експозиційна робота музею

Основні етапи створення експозиції. Загальнотеоретичні положення щодо створення експозиції. Принципи історичності, проблемності, предметності, локальності. Автентичність пам'яток – основа музею. Використання в експозиції дидактичних принципів: науковості, системності, послідовності, наступності, вірогідності, переконливості, доступності, наочності. Функції музейної експозиції у навчально-виховному процесі, просвітницькій та культурно-освітній роботі. Етапи опрацювання змісту експозицій у процесі їх проектування: (підготовчий – вивчення матеріалів щодо теми експозиції; визначення мети і завдань, обґрунтування ідей (провідних та головних), тематичної структури і особливостей змісту; характеристика джерелознавчої бази; формування основних вимог до просторово-художнього оформлення). Складання тематико-експозиційного плану.

Практична робота. Знайомство із проектно-експозиційною документацією у ряді музеїв. Ділові ігри з проблем формування тематико-експозиційних планів експозицій та виставок. Робота творчих груп. Створення індивідуальних міні-проектів тематичних виставок.

8. Просвітницька діяльність музею

Напрями, зміст та форми просвітницької діяльності музею: масові, групові, індивідуальні. Музей як бренд території (громади, навчального закладу, тощо). Екскурсія основна форма масової роботи музею. Організація культурно-

освітньої діяльності, методи і форми: екскурсії, виставки, вечори, тематичні ранки, зустрічі, дидактичні ігри, презентації, творчі майстерні, уроки, позакласні заходи, заняття гуртка, уроки, краєзнавчі години, лекції, конференції, конкурси, вікторини, зустрічі із земляками та їхніми рідними, вечори і свята, дні відкритих дверей, екскурсії, тематичні мандрівки, виставки, тижні музею, публікації у ЗМІ.

Практична робота. Складання сценаріїв масових заходів з використанням музейної збірки. Підготовка елементів екскурсій для різних категорій дітей. Алгоритм створення електронних ресурсів та представлення музею у соціальних мережах.

9. Організація діяльності музейного активу

Громадська та учнівська рада музею закладу, їх функції. Тематичні фокус-групи з реалізації регіонально-культурологічних проєктів та акцій. Координація діяльності. Зв'язок ради музею з державними музеями, архівами та іншими організаціями.

Практична робота. Організація роботи ради музею та творчих (дослідницьких) груп за методикою колективних творчих справ. Складання перспективного плану діяльності ради музею, включаючи суспільно-корисні проєкти.

10. Участь у Всеукраїнських і місцевих краєзнавчих акціях

Всеукраїнські та обласні історико-краєзнавчі конференції, конкурси, акції. Методика підготовки та участі у них: вивчення Положення, визначення напрямку і теми досліджень, складання плану, опрацювання джерел. Етапи підготовки роботи, підбір ілюстрацій, оформлення результатів.

Практична робота. Зустрічі та консультації з фахівцями-краєзнавцями. Складання описів об'єктів та їх фотографування, позначення на картах. Моделювання та узагальнення результатів досліджень. Складання звіту.

Вимоги до знань і вмінь учнів:

Гуртківці повинні **знати:**

- Основні поняття і терміни освітянського музеєзнавства.
- Типові ознаки профілів музеїв.
- Основи організації та діяльності музеїв на громадських засадах.
- Основні групи пам'яток історії та культури.
- Коротку історію провідних музеїв області.
- Характерні ознаки музейного зібрання.
- Етапи створення тематичної виставки-експозиції.
- Види просвітницької діяльності музею.

Гуртківці повинні **вміти:**

- Визначати профіль музею за характеристикою музейного зібрання.
- Складати паспорт громадського музею.

- Описати речову пам'ятку.
- Скласти біографічний нарис про відомого краєзнавця краю.
- Віднаходити потрібну інформацію у джерелах та соціальних мережах.
- Створити просту презентацію про свій музей, історію школи чи родини.
- Складати опис пам'ятки з а фото чи документом.
- Володіти основами культури мовлення.

Гуртківці повинні **набути досвід**:

- Заповнення простої документації та описових карток.
- Записів спогадів учасників подій.
- Підготовки міні-проектів тематичних виставок.
- Опанування елементів проведення екскурсій для молодших школярів однокласників та батьків.
- Роботи у творчих групах та раді музею.
- Участі у конкурсах, акціях.
- Підготовки тематичних міні-виставок.
- Роботи з довідниками, путівниками і картосхемами.

II рік навчання (основний рівень)

Навчально-тематичний план

№	Назва теми	Кількість годин		
		Всього	Теор	Практ
1.	Історія музейної справи в Україні. Туристичні можливості краю.	10	4	6
2.	Сучасна нормативно-правова база музейної справи. Положення про музей при закладі освіти.	10	4	6
3.	Музейна діяльність відомих вчених-краєзнавців. Музеї при навчальних закладах краю.	20	10	10
4.	Основні етапи дослідження історії краю.	30	10	20
5.	Фонди музею. Інструкція з обліку і збереження музейних фондів.	10	4	6
6.	Дослідницька та пам'яткоохоронна діяльність музею.	10	6	4
7.	Побудова та оновлення музейних експозицій.	10	4	6
8.	Екскурсія – основна форма роботи музею.	10	4	6

9.	Планування роботи музею.	10	4	6
10.	Музей та сучасні інформаційні технології.	20	8	12
	Підсумкова краєзнавчо-пошукова експедиція.	–	–	–
	Всього	216	86	130

Кількість годин на тиждень: 6 годин

1. Історія музейної справи в Україні. Туристичні можливості краю

Перші спроби колекціонування унікальних та рідкісних речей на території України. Виникнення і розвиток музеїв у ХІХ столітті. Роль навчальних музеїв при університетах, гімназіях, реальних училищах, школах. Зв'язок музеїв з національно-культурним та краєзнавчим рухом. Піднесення музейної справи в роки УНР. Заснування музеїв національного значення у 20-х роках. Реорганізація музейних закладів в 30-і роки ХХ ст. Репресоване краєзнавство. Зародження і розвиток шкільних музеїв в системі єдиної трудової школи. Формування музейної мережі України у повоєнний час. Розвиток музейної справи в незалежній Україні.

Рекреаційно-туристичні можливості та районування краю. Пам'ятки історії та культури краю. Пам'ятки природи. Маршрути екскурсій. Музеї Кіровоградщини. Мережа шкільних музеїв.

Практична робота. Ознайомлення з літературою, документами. Бесіди з працівниками музеїв, колекціонерами, представниками державних та громадських організацій. Опрацювання матеріалів періодичних видань, проспектів туристичних маршрутів. Відвідування музеїв Кіровоградщини.

2. Сучасна нормативно-правова база музейної справи. Положення про музей при закладі освіти

Закони України. «Про музеї та музейну справу» та «Про охорону культурної спадщини». Положення про музей при закладі освіти. Функції шкільного музею, його роль і місце у діяльності навчального закладу.

Практична робота. Вивчення фрагментів документів про музейну діяльність. Проблемні завдання на порівняння особливостей діяльності державних та громадських музеїв. Ділові дидактичні ігри.

3. Музейна діяльність відомих учених-краєзнавців. Музеї при навчальних закладах

Внесок у розвиток історичної регіоналістики видатних українських вчених. Історія краєзнавчих досліджень у нашому краї. Створення музеїв на Кіровоградщині. Музеї у навчальних закладах області: статистика, географія та профільність. Історія створення та діяльності відомих музеїв при закладах освіти.

Практична робота. Перегляд відеофільмів про життя та діяльність видатних учених-краєзнавців. Зустрічі з місцевими краєзнавцями,

працівниками музеїв. Підготовка презентацій, елементів екскурсій, виступів. Відвідування музеїв.

4. Основні етапи дослідження історії краю

Сучасна хронологія подій з історії краю. Дописемний період, археологічні пам'ятки краю, занесені до Державного реєстру культурної спадщини. Проблеми історії заселення та масового залюднення краю, формування адміністративного устрою. Створення у 1939 році Кіровоградської області. Сучасний розвиток області та перспективи. Вивчення історії села, селища, міста.

Практична робота. Збір та первинна обробка матеріалів відповідно історичних періодів розвитку краю, їх класифікація та опис. Складання картотек. Оформлення експозицій.

5. Фонди музею. Інструкція з обліку і збереження музейних фондів

Склад фондів основний та допоміжний. Правила обліку складання актів прийому, реєстрація в книзі обліку, облікові позначки, облік матеріалів у польових умовах, допоміжні форми обліку. Зберігання предметів основного фонду у запасниках та експозиції. Зразки каталогів. Облік фондів музею на громадських засадах. Реєстрація та опис музейних надходжень.

Практична робота. Робота з документами. Ділова гра. Заповнення актів прийому-видачі. Зразки опису предметів, облікових карток, каталогізація. Електронні каталоги. Тренінг по збереженню музейних предметів з посиланням на Інструкцію.

6. Дослідницька та пам'яткоохоронна діяльність музею

Краєзнавчий пошук. Зв'язок профілю музею і теми дослідження. Етапи організації пошукової роботи: визначення напрямку, теми дослідження, підбір джерел та об'єктів, розробка плану, програми, складання запитальників. Методика краєзнавчих досліджень. Підготовка та проведення експедиції. Розробка програми пошукової роботи. Матеріальне забезпечення. Підготовка польової документації, щоденника, спеціального спорядження для збереження пам'яток в умовах експедиції.

Практична робота. Тренінг. Організація пошуку за конкретною темою. Дослідження елементів теми під час походів та експедицій. Робота з архівними матеріалами та літературою. Проведення польових робіт під час дво-триденних походів та експедицій. Збирання пам'яток для музею, вивчення середовища їх побутування. Польовий щоденник. Робота із запитальниками.

7. Побудова та оновлення музейних експозицій

Обрання теми музейної експозиції. Розробка плану. Організація збору матеріалів до експозиції. Методи побудови експозицій. Постійні та змінні експозиції. Виставки з фондів музею. Причини втрати актуальності та шляхи оновлення експозицій.

Практична робота. Приклади оформлення експозицій з окремих тем. Підбір матеріалів та ілюстративного матеріалу.

8. Екскурсія – основна форма роботи музею

Підготовка і проведення шкільної музейної екскурсії. Поняття музейної екскурсії, її основні ознаки. Класифікація екскурсій. Підготовка екскурсовода та учнів. Складання плану і опрацювання змісту. Етапи індивідуальної роботи учня під керівництвом педагога над змістом екскурсії: визначення і формулювання теми, мети, основних питань змісту; вивчення теми за літературними джерелами та експозиції музею; виявлення експозиційних комплексів та окремих музейних предметів-об'єктів показу, їх вивчення; розробка плану екскурсії, робота над тезами змісту; пошук логічних зв'язків між частинами, визначення екскурсійного маршруту і часу, що відводиться на її окремі структурні елементи; знайомство із правилами проведення екскурсії і набуття практичних навичок; презентація та обговорення екскурсії. Подальше удосконалення музейної екскурсії.

Практична робота. Підготовка нових екскурсій експозиціями чи виставками музею, опрацювання окремих елементів.

9. Планування роботи музею

Завдання планування роботи музею при закладі освіти. Форми планування (перспективне і поточне). Відображення в планах: основних напрямків і тематики пошукової роботи, участі в експедиціях; основних об'єктів і джерел комплектування; проведення культурно-просвітницьких заходів, екскурсій, співпраця з державними та громадськими організаціями.

Практична робота. Ознайомлення з формами і методикою планування діяльності громадського музею. Складання проекту плану роботи свого музею.

10. Музей та сучасні інформаційні технології

Інформатизація фондів, сучасні підходи до класифікації музейних предметів. Світові музейні зібрання в системі Інтернет. Банк даних про музеї України. Освітні програми музеїв. Презентація матеріалів музею у соціальних мержах. Музейно-ігрові програми.

Практична робота. Віртуальні мандрівки музеями. Створення тематичних музейних сторінок у соціальних мережах та на сайтах навчальних закладів.

Вимоги до знань і вмінь учнів:

Гуртківці повинні **знати:**

- Основні етапи розвитку музейної справи в Україні.
- Найбільш відомі пам'ятки історії та природи краю.
- Основні нормативні документи музейної справи.
- Відомі постаті українських музейників.
- Провідні державні музеї України.
- Хронологічну періодизацію історії Центральної України. Основні роботи дослідників-краєзнавців історії рідного краю.
- Вимоги до зберігання музейних зібрань.
- Прості методи краєзнавчих досліджень.
- Етапи створення тематичної виставки або розділу експозиції.
- Види екскурсій, етапи їх підготовки і проведення.
- Інноваційні освітні програми сучасних українських музеїв.

Гуртківці повинні **вміти**:

- Шукати і відбирати краєзнавчу інформацію з різних джерел.
- Складати паспорт шкільного музею відповідно до Положення про музей при навчальному закладі.
- Розрізняти державні та громадські музеї.
- Підготувати презентацію про краєзнавців-музейників області, створення відомих музеїв краю.
- Здійснювати простий опис музейних предметів.
- Застосовувати елементарні методи краєзнавчих досліджень.
- Здійснювати підбір музейних предметів до конкретної теми.
- Розробити план екскурсії.
- Адаптувати елементи досвіду сучасників.

Гуртківці повинні **набути досвід**:

- Учасності в екскурсіях та мандрівках з краєзнавчими завданнями.
- Роботи з нормативними актами з музеєзнавства.
- Підготовки та проведення краєзнавчих презентацій.
- Первинної обробки музейних колекцій, їх класифікації до історичних періодів.
- Роботи з каталогами, пошуку потрібних матеріалів.
- Ведення польового щоденника, заповнення запитальників.
- Підготовки плану тематичної виставки.
- Організації та проведення елементів екскурсії музеєм та на місцевості.
- Реалізації краєзнавчо-просвітницьких та пам'яткоохоронних проектів.
- Створення тематичних сторінок у соціальних мережах.

III рік навчання (основний рівень)

Навчально-тематичний план

№	Назва теми	Кількість годин		
		Всього	Теор.	Практ.
1.	Українське музеєзнавство. Краєзнавство і туризм в Україні.	30	20	10
2.	Особливості діяльності профільних музеїв.	22	10	12
3.	Шкільний музей в системі роботи навчального закладу та громадській діяльності населеного пункту.	20	8	12

4.	Українська регіоналістика. Діяльність сучасних учених-краєзнавців.	20	8	12
5.	Історія музеїв світу.	20	14	6
6.	Музейна збірка – основа музею. Шляхи і форми комплектування музейної збірки. Виставкова діяльність музею.	20	10	10
7.	Сучасні технології підготовки екскурсій.	30	12	18
8.	Основи менеджменту та маркетингу у музейній справі.	20	10	10
9.	Перспективний план діяльності музею, участь у Всеукраїнських та регіональних культурологічних програмах.	14	4	10
10.	Зв'язки музею з державними та громадськими організаціями. Презентація діяльності.	20	6	14
	Підсумкова краєзнавчо-пошукова експедиція.	–	–	–
	Всього	216	94	122

Кількість годин на тиждень: 6 годин

1. Українське музеєзнавство. Краєзнавство і туризм в Україні

Розвиток українського музеєзнавства як науки. Наукові центри України, що займаються вивченням історико-культурної спадщини. Відомі музеї України. Громадські пам'яткоохоронні організації. Туризм один з пріоритетних напрямків розвитку національної культури та економіки. Особливості туристичних регіонів України, туристично-пізнавальні маршрути. Організація внутрішнього та дитячого туризму в Україні.

Практична робота. Зустрічі з науковцями, музеєзнавцями, представниками місцевих організацій та установ, які займаються справами охорони історико-культурної спадщини регіону. Опрацювання рекламних проспектів туристичних агенцій, ознайомлення з популярними туристичними маршрутами України та Кіровоградщини. Подорожі музеями України.

2. Особливості діяльності профільних музеїв

Типи і профілі музеїв: історичні, краєзнавчі, художнього профілю, меморіальні, природничі, галузеві (технічні, сільськогосподарські, медичні, педагогічні тощо). Музейно-архітектурні комплекси, музеї під відкритим небом.

Практична робота. Ознайомлення із специфікою фондів, експозицій та форм діяльності профільних музеїв краю. Екскурсії та зустрічі з працівниками музеїв. Виконання індивідуальних завдань.

3. Шкільний музей в системі роботи навчального закладу та громадської діяльності населеного пункту

Види уроків у музеї. Використання музейних матеріалів на уроках та у позакласній роботі. Краєзнавчі читання. Викладання факультативів та спецкурсів. Співпраця музею та бібліотеки, підготовка спільних заходів. Діяльність краєзнавчих та музеєзнавчих гуртків. Традиції навчального закладу. Участь музейного активу у збереженні пам'ятників та пам'яток історії та культури краю. Музейні видання та електронні ресурси. Музей як культурно-просвітницький центр села, містечка, мікрорайону.

Практична робота. Підготовка матеріалів музею до участі у загальношкільних святах, масових заходах. Виконання індивідуальних завдань для розробки нових екскурсії для школярів різного віку, батьків та гостей.

4. Українська регіоналістика. Діяльність сучасних учених-краєзнавців

Поняття «історична регіоналістика». Формування поняття «регіон» у науці. Наукові школи: «земельний напрям» в історичній школі В.Антоновича, «обласництво» Д.Багалія, діяльність Д.Яворницького, «районознавство» М.Грушевського, одеська школа М.Слабченка. Розвиток та здобутки українського краєзнавства у радянські часи. Діяльність Товариства охорони пам'яток історії та культури та Всеукраїнської спілки краєзнавців. П.Тронько – патріарх українського краєзнавства. Сучасні дослідження Я.Верменич у галузі історичної регіоналістики. Внесок краєзнавців Кіровоградщини у справу дослідження, вивчення та збереження історико-культурної спадщини регіону. Лауреати обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова.

Практична робота. Підготовка повідомлень, рефератів про життя та діяльність видатних учених та краєзнавців України. Зустрічі з місцевими краєзнавцями, лауреатами обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова. Збір матеріалів для шкільного музею, їх опис та систематизація.

5. Історія музеїв світу

Всесвітньо відомі музеї: Афінський акрополь, Лондонський Тауер, Ватиканські музеї, Лувр, Дрезденська галерея, Ермітаж, Британський національний музей, Метрополітен-музей, Музей Прадо у Мадриді, Єгипетський музей в Каїрі, Національний центр мистецтв імені Жоржа Помпідю, музей мадам Тюссо та її воскові фігури, Пекінський імператорський музей, Римська національна галерея та інші. Роль музею у збереженні традиційної культури країни. Дитячі музеї світу. 18 травня – Міжнародний день музеїв.

Практична робота. Віртуальні подорожі музеями світу. Складання заочних подорожей та реферативний опис музейних колекцій відомих музеїв.

6. Музейна збірка – основа музею. Шляхи і форми комплектування музейної збірки. Виставкова діяльність музею

Джерелознавчі і дидактичні особливості музейної збірки. Поняття та характеристика музейного фонду. Предмет музейного значення, його цінність. Музейний предмет як засіб навчання, його загальні властивості. Музейний

предмет: оригінал, справжня пам'ятка, раритет, реліквія. Музейні колекції, їх види. Види виставок: комплексні, тематичні, ювілейні тощо. Організація та проведення виставок.

Практична робота. Робота з колекціями. Систематизація та опис музейних предметів. Підготовка тематичних планів виставок. Виконання індивідуальних творчих завдань.

7. Сучасні технології підготовки екскурсій

З історії екскурсійної справи. Основи екскурсознавства. Ознаки та функції екскурсій. Класифікація екскурсій. Методика підготовки та проведення екскурсій.

Практична робота. Вибір теми екскурсії, підбір об'єктів, їх опис. Складання маршруту, плану екскурсії. Підготовка та опрацювання тексту екскурсії. Апробація тематичних та оглядових екскурсій з різними категоріями дітей та дорослих.

8. Організаційні засади музейної справи

Поняття менеджменту та маркетингу у музейній справі. Проблеми конкуренції на ринку дозвілля та туризму. Додаткові можливості музею для освіти молоді. Складання перспективного плану діяльності музею. Розширення можливостей для його фінансування. Використання методу проектної діяльності. Зв'язки з громадськістю. Організація реклами.

Практична робота. Розробка перспективного плану музею методом проектної діяльності. Підготовка матеріалів музею для прес-релізів, буклетів, статей та повідомлень з метою співпраці із засобами масової інформації. Розробка проектів сувенірної продукції музею, символіки та матеріалів для презентації діяльності. Складання презентаційних карток для представлення музею в мережі Інтернет.

9. Перспективний план діяльності музею, участь у Всеукраїнських та регіональних культурологічних програмах

Врахування змісту та напрямків Всеукраїнських та регіональних програм з дослідження та збереження культурної спадщини. Перспективи розвитку музею при навчальному закладі. Участь у програмах дослідження та вивчення регіону. Популяризація оригінальних культурологічних проектів.

Практична робота. Підготовка дослідницьких та творчих робіт з метою участі у Всеукраїнських та місцевих краєзнавчих конкурсах, акціях, культурних програмах.

10. Зв'язки музею з державними та громадськими організаціями, творчими об'єднаннями. Презентація діяльності

Електронний ресурс «Музейний простір України». Міжнародні музейні асоціації. Діяльність ІКОМ. Вивчення та визначення кола партнерів та друзів музею. Форми і правила звернень до державних та громадських організацій. Планування співпраці. Участь у міжнародних, всеукраїнських та регіональних

проектах, програмах, акціях. Очно-заочні форми презентації діяльності музею. Співпраця із засобами масової інформації.

Практична робота. Представлення матеріалів про музей у ЗМІ та соціальних мережах. Творчий звіт музею.

Вимоги до знань і вмінь учнів:

Гуртківці повинні **знати:**

- Провідні музеї України, що найбільш задіяні у туристичній галузі.
- Типи і профілі музеїв в Україні.
- Різноманітні форми роботи музею.
- Основні етапи розвитку історичної регіоналістики як науки.
- Короткі біографії відомих українських вчених-дослідників українських земель.
- Провідні музеї світу.
- Основні характеристики музейного предмету.
- Види музейних виставок.
- Ознаки і функції екскурсій.
- Вимоги до інформаційних повідомлень про діяльність музею у засобах масової інформації.
- Міжнародні музейні асоціації та зібрання.

Гуртківці повинні **вміти:**

- Аналізувати рекламно-туристичну продукцію музеїв.
- Класифікувати музеї за формою власності та профілями.
- Підготувати повідомлення, презентацію, матеріали для екскурсій про відомих дослідників краю.
- Здійснювати віртуальні мандрівки музеями світу та України.
- Складати опис музейних предметів, простий план тематичної виставки, маршрут екскурсії.
- Організувати та проводити краєзнавчий пошук за конкретною темою.
- Підготувати матеріали про музейні заходи у засобах масової інформації та соціальних мережах.

Гуртківці повинні **набути досвід:**

- Роботи у складі творчих груп, музейного активу.
- Учасності у масових заходах музею.
- Збору матеріалів для виставок та експозицій.
- Опису та оформлення простих тематичних музейних збірок і колекцій.
- Учасності в організації та оформленні виставок та експозицій музею.
- Проведення екскурсій музеєм та рідним містом, селищем, селом.
- Учасності у Всеукраїнських та місцевих краєзнавчих заходах, міжнародного дня музеїв та міжнародного дня пам'яток історії та культури.
- Подорожей музеями краю та України.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА:

1. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: навч. посіб. / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська – К. : Альтерпрес, 2007. – 250с.
2. Бабенко О. О. Бабенко О. В. Короткий словник музейних термінів. – Кіровоград, 2001.
3. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посіб. / Ф. Вайдахер; пер. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. – Л.: Літопис, 2005. – 280 с.
4. Верменич Я. В. Історична регіоналістика: навчальний посібник / Я. В. Верменич; відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – 412с.
5. Гайда Л. Вчителі-краєзнавці, засновники музеїв Кіровоградщини. – Кіровоград, 2004.
6. Гайда Л. А. Музей у навчальному закладі / Лариса Гайда. – К.: Шкільний світ, 2009. – 128 с.
7. Ганнусенко Н. І. Етнохудожнє виховання школярів у позаурочний час. – К., 2004.
8. Горовий А. Музеєзнавство в навчальному закладі / А. Горовий. – К.: Шкільний світ, 2011. – 108с.
9. Гохстрат Е., Гейн А. Теорія навчання Девіда Колба в музеї: Мрійник, Мислитель, Прагматик, Діяч. – К.: Видавець Чередниченко А. М., 2015. – 96с.
10. Демідієнко О. Я. Основи краєзнавства : навч. посіб. / О. Я. Демідієнко.– Х. : Світ дитин-ства, 1999. – 96 с.
11. Дем'янчук Г С., Дем'янчук Б Г., Дем'янчук А. Г. Українське краєзнавство: сторінки історії. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2006. – 296с.
12. Децик Р. А. Музей – історичний скарб народу : метод. посіб. / Р. А. Децик. – Ужгород : Гражда, 2007. – 100 с.
13. Еко Умберто. Як написати дипломну роботу: Гуманітарні науки. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 224с.
14. Історичне джерелознавство: Підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко. – К.; Либідь, 2002 – 488с.
15. Каталог музеїв при навчальних закладах України / Упор. Л. А. Гайда. – Кіровоград: Лисенко В. Ф., 2012. – 136с.
16. Кіровоградщина. Історія. Традиції. Сучасність. / Упор. О. Чуднов. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2008. – 640с.
17. Костриця М. Шкільна краєзнавчо-туристська робота / М. Костриця, В. Обозний – К., 1995. – 165 с.
18. Котлер Н, Котлер Ф, Котлер В. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів. – К.: ВД «Стилос», 2010. – 528с.
19. Кузик Б., Білошапка В. Кіровоградщина: історія та сучасність центру України. В двох томах.– Дніпропетровськ, 2005.

- 20.Лінда Норріс, Рейні Тісдейл. Креативність у музейній практиці / пер. з англійської А. Коструби, Г. Кузьо, О. Омельчук, Є. Червоного. – Київ: Видавець Чередниченко А. М., 2017. – 192с.
- 21.Маньковська Р. В. Музеї України в суспільно-історичних викликах ХХ–початку ХХІ століть. – Львів: Простір М, 2016. – 408 с.
- 22.Музей: менеджмент і освітня діяльність. – Львів: Літопис, 2009. – 224с.
- 23.Музейна педагогіка. Педагогічний музей України – Електронний ресурс – Режим доступу:http://pmu.in.ua/category/museum_pedagogics/.
- 24.Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи матеріали Четвертої науково-практичної конференції (27-28 вересня 2016 року) Національний Києво-Печерський заповідник. – К.:Талком, 2016. – 88с.
- 25.Музейний предмет: атрибуція, систематизація, евристичні можливості. Збірник наукових праць з проблем музеєзнавства та краєзнавства, присвячений Міжнародному дню музеїв / Упоряд.: В. М. Бекетова; за заг. редакцією Н. І. Капустіної. Вип. 12. – Д.: АРТ-ПРЕС, 2015. – 304с.
- 26.Омельченко Ю. Розвиток учбових музеїв. – К., 1988.
- 27.Основи пам'яткознавства / Під заг. ред. Гріффена Л. О., Титової О. М.: – К.: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2012. – 380с.
- 28.Пангелов Б. П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей : навч. посіб. / Б.П. Пангелов. – К. : Академвидав, 2010. – 248с.
- 29.Петронівський В. Л. Туристичне краєзнавство: навч. посіб. / В. Л. Петронівський, М. Й. Путинський. – К. : Знання, 2006. – 575 с.
- 30.Рутинський М. Й. Музеєзнавство : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – К. : Знання, 2008. – 160 с.
- 31.Рекреаційно-туристські ресурси Кіровоградської області / О.В.Колотуха. – Кропивницький, 2016. – 144 с.
- 32.Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі. – Івано-Франківськ, 2002. – 148 с.
- 33.Уривалкін О М. Історичне краєзнавство:навчальний посібник. – К.: КНТ, 2006. – 296с.
- 34.Шевченко В. В. Музеєзнавство : навч. посіб. / В. В. Шевченко, І. М. Ломачинська. – К. : Університет «Україна», 2007. – 150 с.
- 35.Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник / І. В. Удовиченко. – К.: Логос, 2017. – 72с.